

Tåstrup Øst

NÆM 2001:119

Udgravningsrapport

NÆSTVED MUSEUM 2002

TÅSTRUP ØST

På et lille nordvendt terrænfald mod en mindre lavning sydøst for Tåstrup Landsby, fremkom ved ledningsnedlægning enkelte større gruber. To af disse indeholdt større mængder slagger, trækul og dele af brændt lerkappe. I hvert fald for den ene anlægs vedkommende kan der være tale om resterne af en jernudvindingsovn med spor af efterfølgende raffineringssmedning. De øvrige gruber fremstod ved udgravningen uden særlige kendetegn, men kan have haft forbindelse med de to tekniske anlæg. Tilhørende essegruber kunne ikke erkendes. Det er værd at bemærke, at der blandt de plankonvekse slagger både fandtes lette og tungere eksemplarer. Der er dermed tale om affald fra flere forskellige stader i raffineringsforløbet, hvor både primær og sekundær smedning formodentlig har foregået i samme esse. Dette taler for en lidet specialiseret produktion, og alt tyder da også på, at fundet afspejler en ordinær bondesmedning. Spredte kandeskår og teglstumper daterer anlæggene til højmiddelalderen.

NÆM journalnr.: 2001:119

Stednavn: Tåstrup Øst

4-cm kort: 1412 I SØ

Stednr.: 04.05.08

Sogn: Hyllinge

Herred: Øster Flakkebjerg

Amt: Storstrøms (tidl. Sorø)

Tåstrup Øst

Rapport over arkæologisk nødgravning

NÆM 2001:119

Udgravningens forhistorie og forløb

Ved museets besigtigelse af afgravningstracéet udført i forbindelse med jordarbejdet forud for nedlægningen af trykledning mellem Hyllinge og Skraverup Huse (jf. NÆM 2000:101) blev den 10. X. 2001 iagttaget en ansamling af større gruber, hvoraf nogle indeholdt slaggerester samt tilsyneladende forhistorisk keramik (der dog senere viste sig at være stumper af lerklining, formentlig fra ovnkappe). På denne baggrund blev det besluttet at undersøge anlæggene nærmere, og det blev aftalt med den på stedet værende maskinfører, at dette skulle foregå følgende morgen/formiddag.

Da ledningsarbejdet måtte stoppes p.gr.a. de fremkomne fund, forgik den arkæologiske undersøgelse temmelig hastigt og ikke på tilfredsstillende niveau. De store gruber blev således hovedsageligt kun undersøgt ved forholdsvis smalle tværsnit, der kun gav en omtrentlig fornemmelse af anlæggenes karakter. Dette forholds uheldige betydning for forståelse af pladsen tydeliggjordes derved, at det først i sidste øjeblik viste sig, at der under anlæg A4, som det tegnede sig i fladen, fandtes en stor sækformet nedgravning. Dette anlæg, der muligvis udgjorde slaggegruben til en udvindingsovn, og dermed stedets mest interessante konstruktion, måtte således lyn-registreres efter delvist at være gravet med maskine.

Fundene er efterfølgende blevet forevist og vurderet af mag. art. Henriette Lyngstrøm (Institut for Arkæologi & Etnologi, Københavns Universitet), hvorfor hun skyldes en stor tak, for de mange detaljerede informationer vedrørende fundets karakter.

Topografi

Gruberne var beliggende på den nordvest-sydøst forløbende trykledningsstrækningen umiddelbart sydøst for Tåstrup Landsby. Her var tracéets forløb for en del blevet ændret i forhold til den oprindelige planlægning, således at Tåstrupvejs sydøstlige side fulgtes på et længere stykke i stedet for nordligere at krydse vejen og gå over markerne i østlig retning.

Mod nordvest faldt terrænet mod en lille lavning, der tidligere har været vandførende. I bunden af nedgravningen til trykledningen kunne således iagttages tørvedannelser på dette sted. De kraftigere muldaflejringer på dette område gjorde det umuligt at iagttage eventuelle anlæg nordvest for anlæg A8, da afgravningerne her ikke nåede egentlig undergrund. I betragtning af, at man her kom temmelig tæt på tørveaflejringerne, var det dog nok ikke sandsynligt, at der i dette stykke ville findes jordgravede anlæg.

Da der på den højereliggende del af tracéet sydøst for gruberne ligeledes kun knap var afgravet til undergrund var det vanskeligt at afgøre, om gruppen af anlæg fortsatte i denne retning. Spredt fladeskovling på arealet syntes dog ikke at vise tegn på dette.

Målesystem

Der blev oprettet et lokalt målesystem vha. to pæle med godt 30 m afstand nedbanket i marken mellem tracéet og Tåstrupvej. Imellem pælene udspændtes målebånd og fra dette udmåltes de fremkomne anlæg. De to pæle blev senere indmålt af landmåler Knud Petersen fra Toft & Malmskov (nordlige punkt således Y=90011.69, X=130915.80 og sydlige målepunkt Y=89984.81 og X 130893.14; jf. landmålerplan). Ved samme lejlighed blev fire fladenivellementer udført (fra NV mod SØ: 13.65, 14.18, 14.34 og 14.39 DNN, jf. landmålerplan).

Anlæg og genstandsfund

Der fremkom i tracéet otte nedgravninger (A1-8), hvoraf A3-4 må regnes som eet anlæg ligesom det lille fyldskifte A5 må betragtes som blot en del af de store grube A6. Om ligeledes A1 og A2 var samhörrende lod sig ikke afgøre, idet **A1** ikke blev udgravet p.gr.a. tidspresset.

For tre af de større grubers vedkommende (**A2, 7 og 8**) var der tale om tilsyneladende ukarakteristiske nedgravninger, alle fladbundede og med forholdsvis jævnt skrånede sider, - A2 dog mere stejl. I ingen af disse gruber, hvis fyld generelt var forholdsvis homogen, fremkom fund, der angav anlæggenes funktion. To glaserede kandeskår i A2 daterer denne grube til højmiddelalderen, mens der i A7 og A8 ikke fremkom fund.

Mere interessant var nedgravningerne A3-6, der, som nævnt, viste sig kun at omfatte to egentlige anlæg.

Mest markant fremstod nedgravningen **A3-4**, der dog desværre først blev erkendt i sin fulde udstrækning ved stort set det sidste spadestik og med maskinerne i nakken. Anlægget har derfor ikke fået den registrering det fortjente.

Der var tale om en todelt nedgravning, hvis nordvestlige del (A4) i snit tegnede sig som en knap 90 cm dyb, markant sækformet nedgravning med flad bund (jf. snittegning). Også fylden i denne del af anlægget var bemærkelsesværdig, idet den bestod af en mørk brungrå muld opblandet med meget store mængder trækul, hovedsagelig i form af mindre og små stykker (fra ca. 1-3 mm). I den mindre dybe, østlige del af gruben (A3), fandtes mod toppen et knap 10 cm tykt lag med stort indhold af trækul, også i større stykker (op til 25-35 mm), brændt ler (herunder flere stykker med plan side) samt, ikke mindst, en del slagge. Blandt slaggerne sås både hele og fragmenterede plankonvekse stykker (8-10,2 cm i diam. og 3-4,7 (6,5 ?) cm tykke) og uregelmæssige eksemplarer. De nederste ca. 40 cm af gruben bestod blot af ukarakteristisk undergrundsblandet muld.

Der er for dette anlægs vedkommende muligvis tale om resterne af et jernudvindingsanlæg. Den østlige del af anlægget (A3) kunne således udgøre første nedgravning til anlæggelse af slaggegruben (A4). Denne sækformede del af gruben er derpå indgravet i undergrunden mod nord, syd og vest og anlæggesgruben fyldt op (angivet ved den undergrundsblendede del af A3 (lag 3)). I den østlige del er slaggegruben herefter færdigformet. Efter udvindingsprocessen er blevet tilendebragt er slaggeblokken/svampen blevet fjernet fra slaggegruben og denne blevet opfyldt (repræsenteret ved A4, lag 6).

Efterfølgende smedeprocesser til rensning af svampen synes udført i umiddelbar nærhed, selv om det ikke var muligt at påvise essegrube eller lignende inden for det afgravede område. I hvert fald er affaldsproduktet, de plankonvekse slagge, blevet kastet i det nu næsten helt opfyldte anlæg A3-4, sandsynligvis sammen med resterne af den nedbrudte, lerbyggede ovn-overdel.

Ud over det opsamlede trækul fra A3, lag 2, der muligvis ved en senere lejlighed vil kunne benyttes til en C-14 datering, lader anlægget sig kun dårligt datere. Et enkelt stykke tagtegl i den mulige slaggegrubes opfyld angiver dog, at der tidsmæssigt er tale om anlæg tilhørende perioden efter ca. 1200. Det er endvidere sandsynligt, at anlægget kan betragtes som samtidigt med A5-6 umiddelbart nord for, der skårdateres til højmiddelalderen (jf. nedenfor).

For det nordlige slaggeindholdende anlægs vedkommende (**A5-6**) var der ligeledes tale om en forholdsvis dyb nedgravning (knap 70 cm). I den øvre del fremkom markante trækulslag, herunder det lille fyldskifte A5, der tillige indeholdt en del slagge. I A5 var der atter både tale om plankonvekse og uregelmæssige stykker.

Gruben A5-6's lighed med den østlige del af A3-4 muliggør, at der er tale om et tilsvarende anlæg, hvor blot ikke den formodede slaggegrube blev fundet ved nødgravningen. Da kun dele af anlægget vil være ødelagt ved nedlægningen af trykledningen, vil det formentlig på et senere tidspunkt være muligt at genudgrave anlægget.

Et enkelt glaseret kandeskår, fremkommet i lag 3 eller toppen af lag 4, synes at datere gruben til højmiddelalderen.

Sammenfatning

På et lille nordvendt terrænfald mod en mindre lavning sydøst for Tåstrup Landsby, fremkom ved ledningsnedlægning enkelte større gruber. To af disse (A3-4 og A5-6) indeholdt større mængder slagger, trækul og dele af brændt lerkappe. I hvert fald for den ene anlægs vedkommende (A3-4), kan der være tale om resterne af en jernudvindingsovn med spor af efterfølgende raffineringssmedning. De øvrige gruber fremstod ved udgravningen uden særlige kendetegn, men kan have haft forbindelse med de to tekniske anlæg. Tilhørende essegruber kunne ikke erkendes.

Det er værd at bemærke, at der blandt de plankonvekse slagger både fandtes lette (dvs. jernfattige) og tungere (dvs. mere jernholdige) eksemplarer. Der er dermed tale om affald fra flere forskellige stader i raffineringsforløbet, hvor både primær og sekundær smedning formodentlig har foregået i samme esse. Dette taler for en lidet specialiseret produktion, og alt taler da også for, at fundet afspejler en ordinær bondesmedning.

Dateringsmæssigt står anlæggene forholdsvis dårligt dokumenteret, idet kun to af gruberne (A2 og A6) indeholdt daterende keramik. Fundene supplerede dog hinanden, idet der for alle skårs vedkommende var tale om dele af glaserede højmiddelalderlige kander. Til disse fund kommer et stykke af en tagtegl i A4. Det er således sandsynligt, at alle de fremkomne anlæg tilhører højmiddelalderen.

31 I 2002
Næstved Museum

Thomas Roland

Litteratur:

Buchwald, V. F., 1992: Jernfremstilling i Danmark i Middelalderen – lidt om bondeovne og kloder. Årbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1991. København.
Nyholm, T., 1988: Jernslagge og smedning. Hikuin 14. Århus.

Fundliste

A2

1 udv. glaseret rødware kandeskår (mørk olivengrøn). Høj-MA.
1 – (lys grøn). Høj-MA.
10 stk. lerklining.

A3

1 plankonveks slagge (9 x 4,3 cm; 283 g)
1 - (10,2 x 4,3 cm; 297 g)
½ - (8,5 x 3 cm; 103 g)
½ - (8 x 4,7 cm; 262 g)
½ - (?) (9 x 6,5 cm; 216 g)
4 større slagger (6-9 cm; 150, 78, 76 og 70 g)
15 mindre (3-6 cm; i alt 340 g)
34 stk. brændt ler (15-42 mm) heraf flere med plan side (fragmenter af ovnkappe ?).
1 flintafslag
1 dyretand
1 knoglestump
1 pose trækul (fra lag 2)

A4

1 del af tagtegl
3 samhørende dele af plankonveks slagge (9,5 x 3,8 cm; 246 g)
2 mindre stykker slagge (del af ovenstående ?; i alt 28 g)
2 samhørende stk. brændt ler (ovnkappe ?)

[NB: Slagge og brændt ler fra A4 fremkom i den øvre del af anlægget, og kommer derfor ikke nødvendigvis fra det "egentlige" A4 (dvs. lag 6), men fra ét af de overliggende lag]

A5

1 glaseret kanderand af rødware (orangerød). Høj-MA
2 samhørende slagger (24 g)
2 knogler

A6

1 del af plankonveks slagge (8,5 x 2,5 cm; 120 g)
3 større stk. slagger (5,2-6,7 cm; 131, 52 og 38 g)
22 mindre stk. slagger (1 – 4,2 cm; i alt 176 g)
2 stk. brændt ler
2 stk. knogle
1 lille portion trækul